

Kulturmiljöhänsyn vid föryngringsavverkning 2022

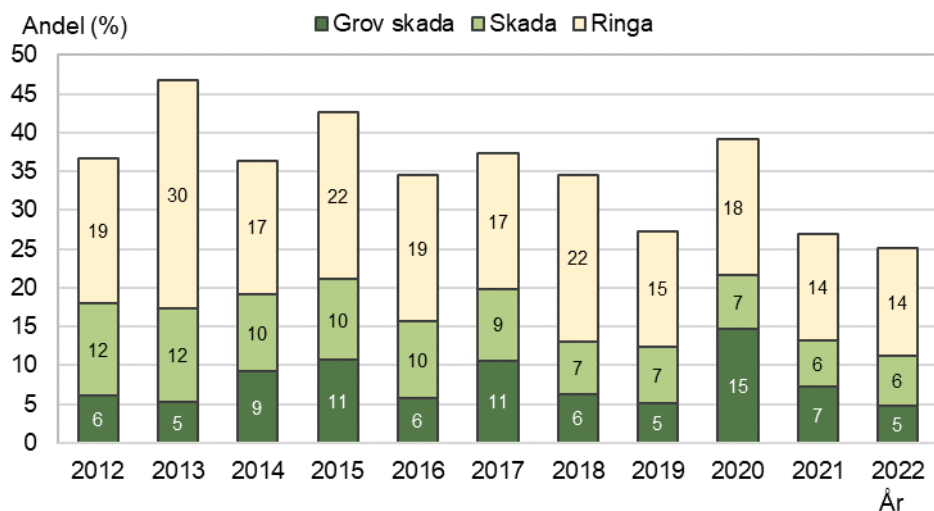
Andelen kända kulturlämningar som blir påverkade vid föryngringsavverkning har minskat något sedan år 2021, enligt Skogsstyrelsens inventering. På landsnivå är andelen skadade och grovt skadade kulturlämningar nu på den lägsta nivån sedan inventeringen började 2012.

Andelen kända kulturlämningar med skada eller grov skada efter föryngringsavverkning var för hela landet 11 procent vid årets uppföljning. Sedan mätningarna startade 2012 finns en statistiskt signifikant trend med minskande skador.

Påverkade kulturlämningar på landsnivå

Andelen kulturlämningar (fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar) som blir påverkade (ringa skada, skada eller grov skada) vid föryngringsavverkning är den lägsta sedan inventeringen började 2012.

Figur 1. Andel (procent) kända kulturlämningar med påverkan vid föryngringsavverkning, hela landet.

I detta statistikfaktablad är fokus huvudsakligen på skada och grov skada som uppstår på kulturlämningar vid föryngringsavverkning. I Skogsstyrelsens statistikdatabas finns uppgifter om alla grader av påverkan (Ingen skada, ringa skada, skada och grov skada). Vi har också valt att presentera en del av statistiken som treårsmedelvärden för att säkerställa en högre statistisk säkerhet.

Andel skada och grov skada på kulturlämningar för hela landet är 11 procent¹. Förra året var andelen skada och grov skada 13 procent. Detta är dock ingen säkerställd minskning.

Påverkade kulturlämningar på landsdelsnivå

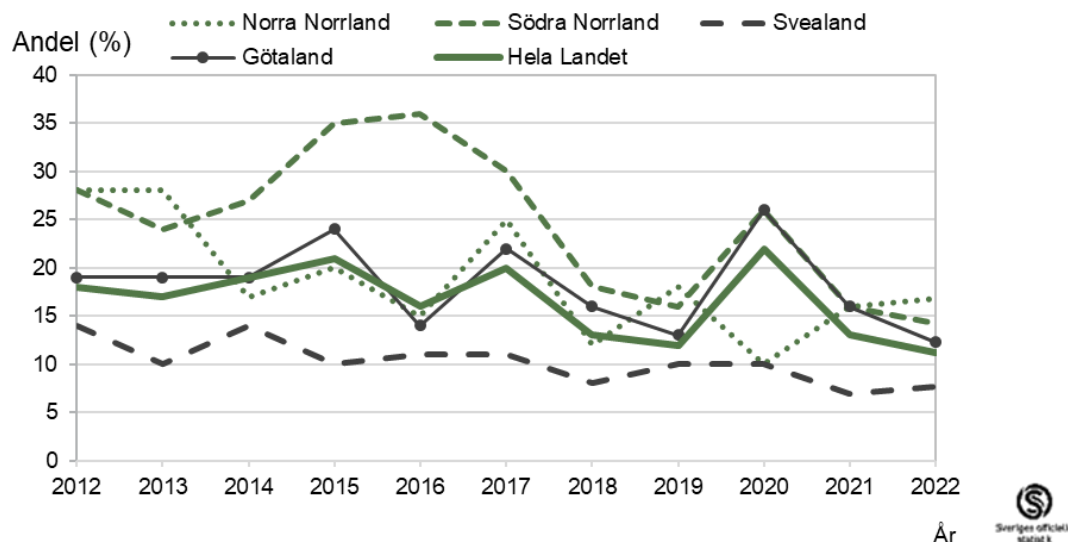
Norra Norrland har under alla år uppvisat ett varierande resultat, mellan låga och höga skadenivåer. I år ligger skada eller grov skada kvar på en hög nivå med 17 procent².

Södra Norrland har en sjunkande skadenivå sedan 2016. Årets resultat på 14 procent³ skada, eller grov skada är den lägsta sedan 2012.

Svealands skadenivåer som alltid legat lågt och sakta sjunkit, kan sägas ha planat ut och ligger i år på 8 procent⁴.

Götaland har den lägsta skadenivån sedan inventeringen började, 12 procent⁵ skada och grov skada vilket är lika lågt som år 2019.

Figur 2. Andel (procent) kända kulturlämningar med skada eller grov skada vid föryngringsavverkning, efter landsdel.

Källa: Skogsstyrelsen

¹ Det skattade värdet 11 procent har en felmarginal på 3 procentenheter och bildar ett 95 procentigt konfidensintervall från 9 till 14 procent.

² Det skattade värdet 17 procent har en felmarginal på 7 procentenheter och bildar ett 95 procentigt konfidensintervall från 10 till 24 procent.

³ Det skattade värdet 14 procent har en felmarginal på 6 procentenheter och bildar ett 95 procentigt konfidensintervall från 8 till 20 procent.

⁴ Det skattade värdet 8 procent har en felmarginal på 3 procentenheter och bildar ett 95 procentigt konfidensintervall från 5 till 11 procent.

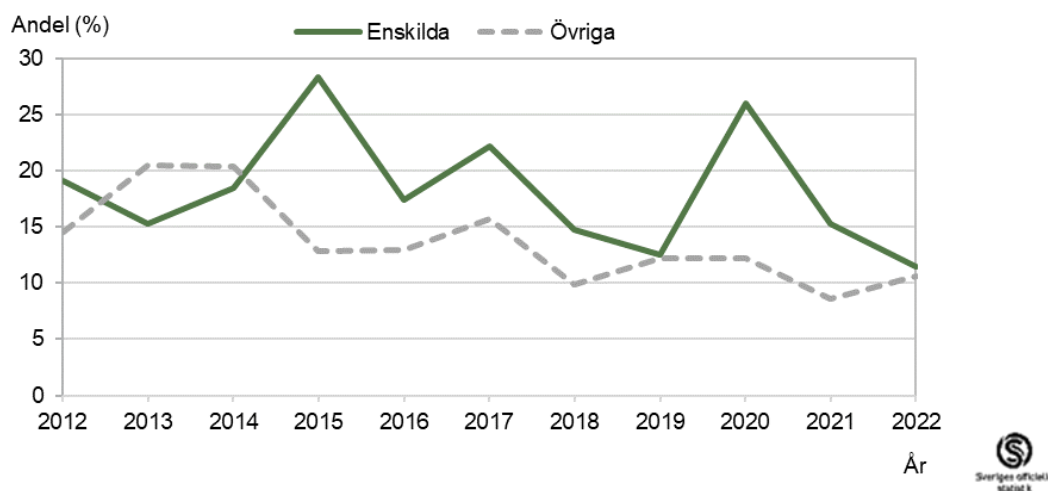
⁵ Det skattade värdet 12 procent har en felmarginal på 4 procentenheter och bildar ett 95 procentigt konfidensintervall från 8 till 16 procent.

Skadenivå för kulturlämningar fördelat på ägarklass

Sedan 2014 har andelen kulturlämningar med skada och grov skada legat högre för enskilda ägare än övriga ägare. Årets resultat visar mycket liten skillnad mellan ägarkategorierna.

Skador för övriga ägare har i år stigit till 11 procent⁶ och skador för enskilda ägare har fortsatt sjunka från 15 procent år 2021 till 11 procent i år⁷.

Figur 3. Andel (procent) kända kulturlämningar med skada eller grov skada vid föryngringsavverkning efter ägarklass, hela landet.

Källa: Skogsstyrelsen

Markberedning är den vanligaste orsaken till skada eller grov skada på kulturlämningar

Markberedning fortsätter vara den enskilt största skadeorsaken (skada eller grov skada) för kulturlämningarna. Andelen markberedningsskador har däremot sjunkit till den lägsta nivån under 10-års perioden till 6 procent.

Avverkningsrester orsakar skada i 1 procent av fallen och har under åren legat stabilt mellan 1 och 3 procent (avverkningsrester klassas aldrig som grov skada).

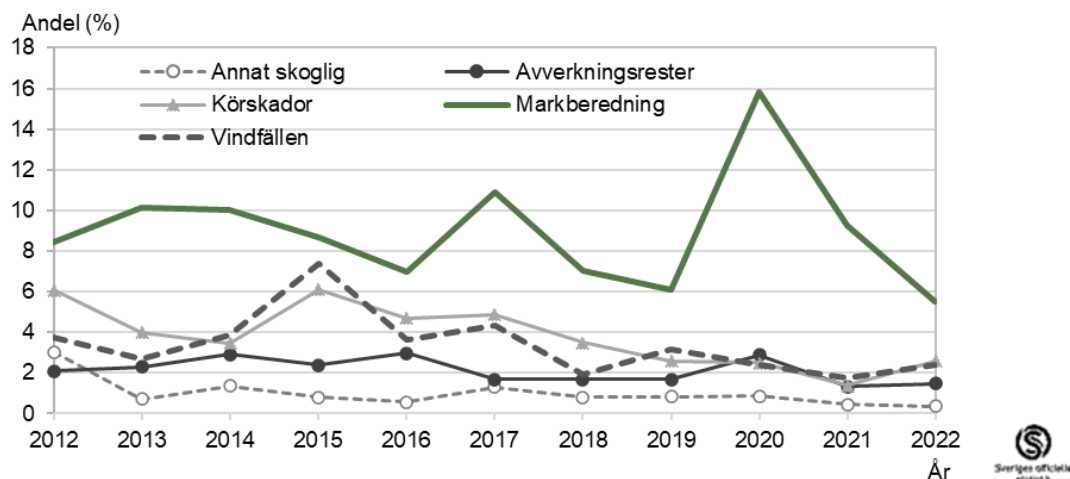
Både körskador och skador från vindfällda träd har låg skadenivå, på 2 procent. Den låga andelen körskador kan bero på den höga andelen markberedningsskador. Körskador är svåra att uppfatta där markberedning är utförd.

Skador från andra skogliga åtgärder som stubbskörd, dikning, med mera (annat skogligt) ligger i år på en halv procent.

⁶ Det skattade värdet 11 procent har en felmarginal på 4 procentenheter och bildar ett 95 procentigt konfidensintervall från 7 till 15 procent.

⁷ Det skattade värdena 15 procent och 11 procent har båda en felmarginal på 4 procentenheter och bildar ett 95-procentigt konfidensintervall på 11 till 19 procent respektive 7 till 16 procent.

Figur 4. Andel (procent) kända kulturlämningar med skada eller grov skada vid föryngringsavverkning efter skadeorsak, hela landet.

Källa: Skogsstyrelsen

Skadeorsak på landsdelsnivå

När resultatet för landet eller på landsnivå presenteras räknar vi på den värsta skadan en lämning har. En kulturlämning kan dock ha flera skador av olika typ. Det är anledningen till att skadenivån i nedanstående stapeldiagram där vi vill presentera vilka skador som förekommer och i vilken mängd, kan vara högre än den tidigare redovisade skadenivån på landsdelsnivå. I figur 5 staplas skadorna på varandra.

I Norra Norrland är markberedning den vanligaste orsaken till en skada eller grov skada på kulturlämningar och svarar för cirka hälften av dessa skador.

I Södra Norrland finns en större variation i skadeorsak på kulturlämningar. Skador från vindfällna träd och avverkningsrester, står för större andelen av skador och grova skador, därefter kommer kör- och markberedningsskador.

I Svealand är andelen kulturlämningar med skada eller grov skada relativt sett lägre och cirka 10 procent av lämningarna har en skada eller grov skada. Markberedning och skador av vindfällna träd (rotvältor) är den vanligaste skadeorsaken och står vardera för en tredjedel av dessa skador.

I Götaland är andelen skador från markberedning 14 procent vilket är avsevärt högre än i andra landsdelar.

När det gäller skador på landsdelsnivå är markberedning den största påverkansfaktorn för alla landsdelar utom södra Norrland där påverkan från vindfällna träd fortsätter att vara högt.

Figur 5. Andel (procent) kända kulturlämningar med skada eller grov skada vid föryngringsavverkning efter skadeorsak på landsdelsnivå, treårsmedelvärde 2020–2022.

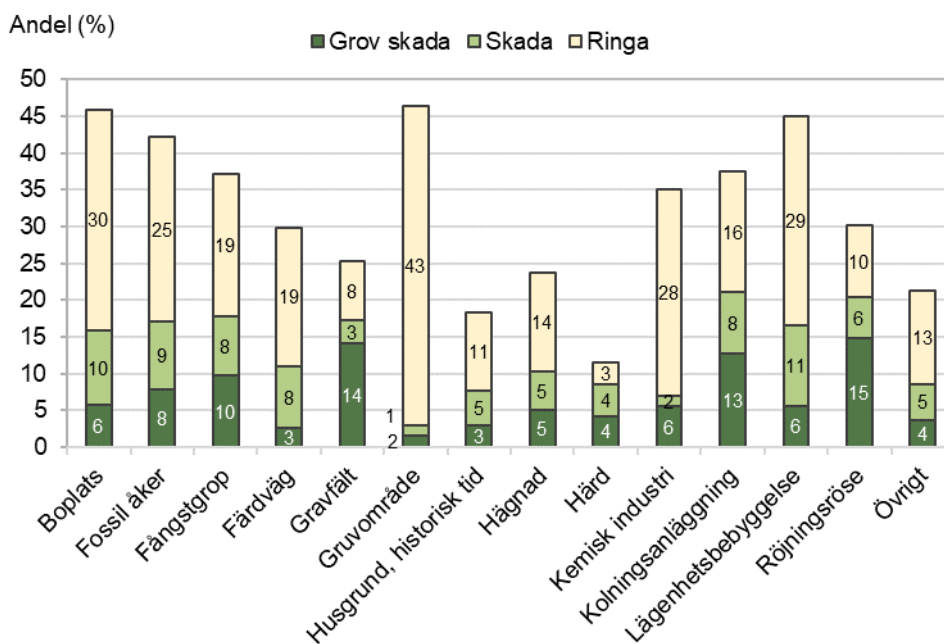

Källa: Skogsstyrelsen

Skador på kulturlämningar fördelat på lämningstyp

Den vanligaste förekommande lämningstypen i inventeringen är röjningsröse följt av, husgrund historisk tid, fossil åker, övrigt, kolningsanläggning, och lägenhetsbebyggelse. Utav dom lämningstyperna har röjningsrösen, kolningsanläggningar och fossil åker högst andel skada och grov skada.

Figur 6. Andel (procent) kända kulturlämningar som påverkats vid föryngringsavverkning efter lämningstyp och skadegrad. Hela landet, treårsmedelvärde 2020-2022.

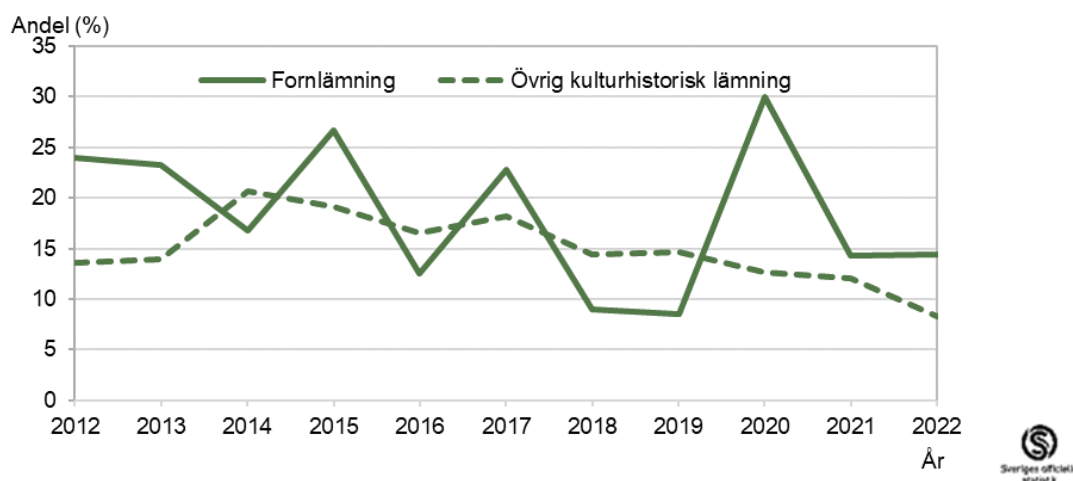
Källa: Skogsstyrelsen

Skador på kulturlämningar fördelat på antikvarisk status

Sedan inventeringen började 2012 har cirka 30 procent av de inventerade lämningarna bestått av fornlämningar. De tre senaste åren ligger fördelningen jämnt fördelat kring 50 procent för respektive hänsynstyp. För 2022 noteras 48 procent inventerade fornlämningar och 52 procent inventerade övriga kulturhistoriska lämningar

I nedanstående diagram visas skillnaden i andel lämningar med skada eller grov skada uppdelat på fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Från 2020 års höga skadenivå på 30 procent på fornlämningar har skadorna sjunkit, för att de senaste två åren, 2021 och 2022 ligga på 15 procent. Övriga kulturhistoriska lämningar har en jämn nedåtgående kurva från år 2014, från 20 procent 2014 till 8 procent 2022. Det är den lägsta skadenivån sedan inventeringen började 2012.

Figur 7. Andel (procent) kända kulturlämningar med skada eller grov skada fördelat på fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar.

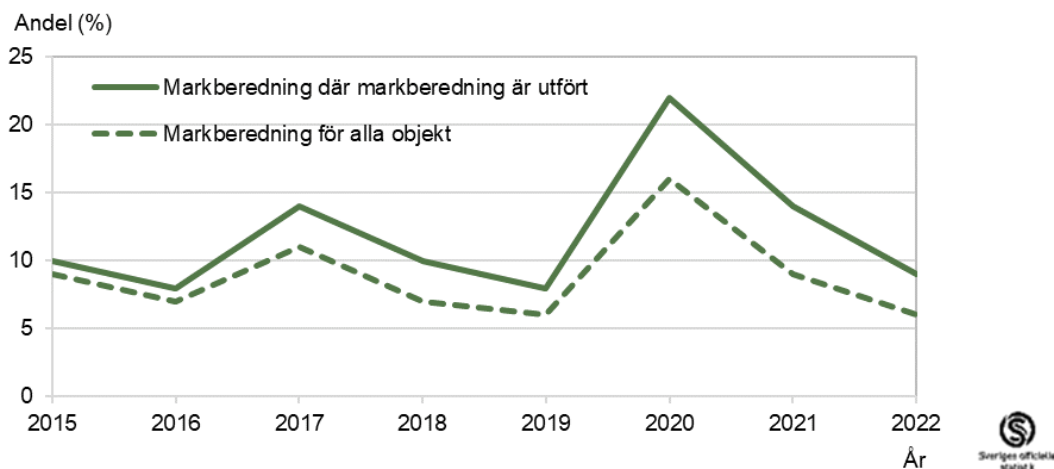
Källa: Skogsstyrelsen

Andel skador från markberedning beräknat på endast markberedda föryngringsavverkningar.

Sedan år 2015 har vi noterat om föryngringsavverkningen vid inventeringstillfället är markberett eller ej.

I diagrammet nedan presenterar vi skillnad i skadenivå när vi beräknar skador från mark-beredning som andel av alla inventerade föryngringsavverkningar och som andel av endast markberedda föryngringsavverkningar. Det betyder att skada och grov skada för hela landet år 2022 ligger på 9 procent där det markberetts, 3 procentenheter högre än beräknat på alla inventerade avverkningar. Skador från markberedning ligger i nivå med åren 2015 till 2019.

Figur 8. Andel (procent) kända kulturlämningar med skada eller grov skada efter markberedning som andel av totala antalet inventerade kulturlämningar och som andel av kulturlämningar som ligger på förnygringar som är markberedda, hela landet.

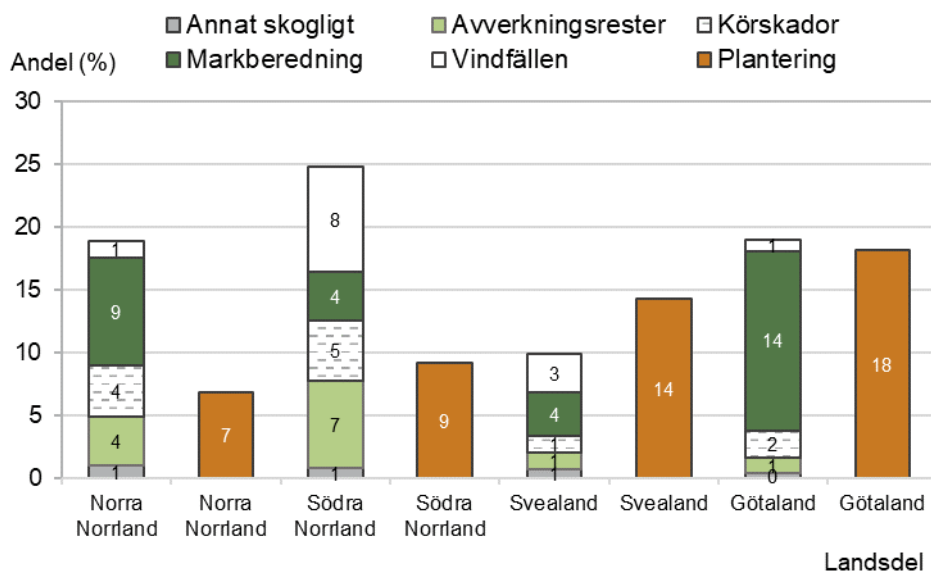
Källa: Skogsstyrelsen

Plantering på kulturlämningar

Förutom skador orsakade av avverkningsrester, körskador, markberedning, skador från vindfällna träd eller andra skogliga åtgärder, noterar vi om det är planterat på kulturlämningen. Vid inventering noteras om det är planterat på kulturlämningen eller inte och om plantering är tillåten enligt beslut från länsstyrelsen. Plantering tillåten noteras som ingen påverkan.

I figur 9 redovisas plantering i relation till de ovan nämnda skadeorsakerna. I alla landsdelar ökar andelen kulturlämningar som det planterats på, utom i Götaland där det sjunkit något. I norra Norrland planteras det på 7 procent, i södra Norrland 9 procent, i Svealand ökar det kraftigt från 6 till 14 procent och i Götaland sjunker det till 18 procent av lämningarna.

Figur 9. Andel (procent) kända kulturlämningar med skada eller grov skada vid förnygringsavverkning efter skadeorsak och plantering på landsdelsnivå, treårsmedelvärde 2020-2022.

Källa: Skogsstyrelsen

Kulturstubbar bra som signal och skydd

En kulturstubbe är 1,3 m hög ($\pm 0,5$ m) och används som markering vid kulturlämningar för att signalera förekomst av en kulturlämning men även för att förhindra skador. Det finns flera sätt att markera ut en kulturlämning med kulturstubbar och de används i olika utsträckning i olika delar av landet.

Högst andel korrekt placerade kulturstubbar (kulturstubbarna står utanför och runt kulturlämningen) har noterats i södra Norrland på 38 procent av kulturlämningarna, följt av norra Norrland på 30 procent och Svealand på 22 procent. Lägst andel korrekt placerade kulturstubbar har Götaland med 3 procent.

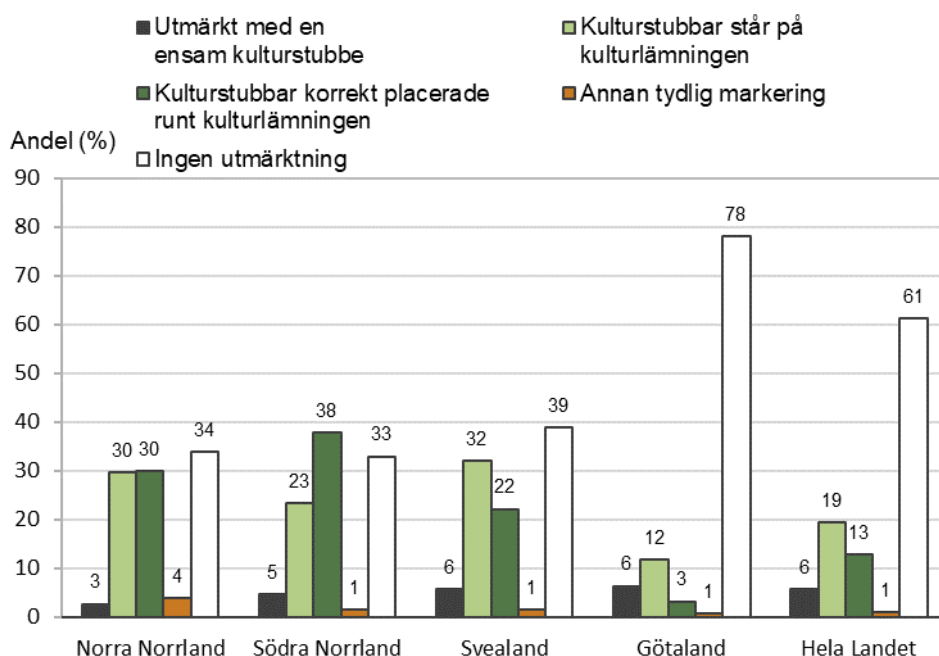
Andelen felaktigt placerade kulturstubbar (står på kulturlämningen) varierar över landet och ligger på mellan 12 och 32 procent.

I hela landet är användningen av en ensam kulturstubbe ovanligt och ligger runt 5 procent.

Användning av annan tydlig markering som innefattar både för höga kulturstubbar, stolpar och skyltar är ovanligt. Det är något vanligare i norra Norrland där implementeringen av kulturstubbar på 1,3 meter tog något längre tid än i övriga landet.

60 procent av alla inventerade kulturlämningar i landet saknar någon form av bestående utmärkning (kulturstubbar eller annan tydlig utmärkning). Andelen utan utmärkning är drygt 30 procent i Norra Norrland och Södra Norrland. I Svealand knappt 40 procent och i Götaland saknar 78 procent av kulturlämningarna utmärkning.

Figur 10. Andel (procent) kända kulturlämningar vid föryngringsavverkning efter användning av kulturstubbar eller annan tydlig utmärkning och landsdel. Treårsmedelvärde 2020-2022.

Landsdel

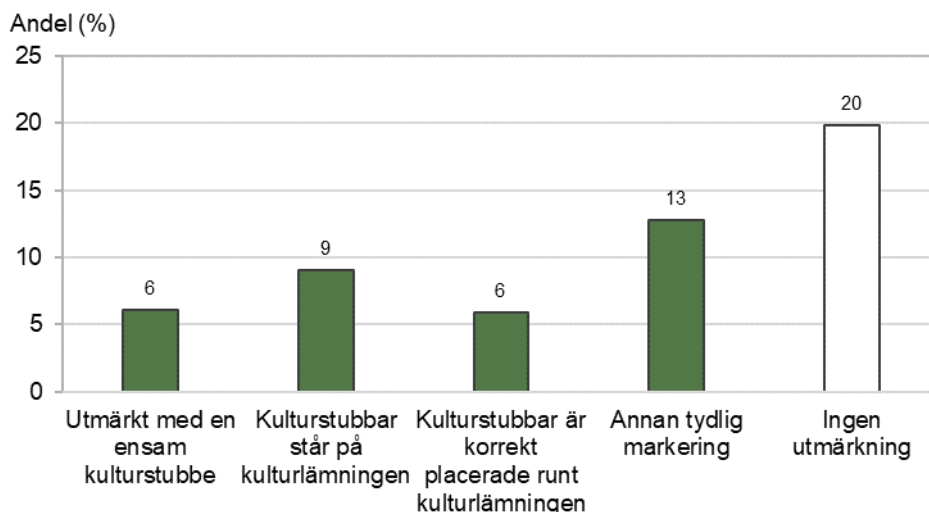

Källa: Skogsstyrelsen

Kulturlämningar utan någon form av kulturstubbe visar skada eller grov skada i 20 procent av fallen. Att märka ut kulturlämningar med en ensam kulturstubbe eller använda sig av korrekt placerade kulturstubbar uppvisar skador på 6 procent. Vid korrekt placerade kulturstubbar runt en kulturlämning fanns vid inventeringen 2022 grova skador på mellan 1 – 3 procent.

Där kulturstubbar använts i någon form har 92 procent av kulturlämningarna varken skada eller grov skada.

Figur 11. Andel (procent) kända kulturlämningar med skada eller grov skada vid förnygringsavverkning och användning av kulturstubbar eller annan tydlig utmärkning, hela landet, treårsmedelvärde 2020-2022.

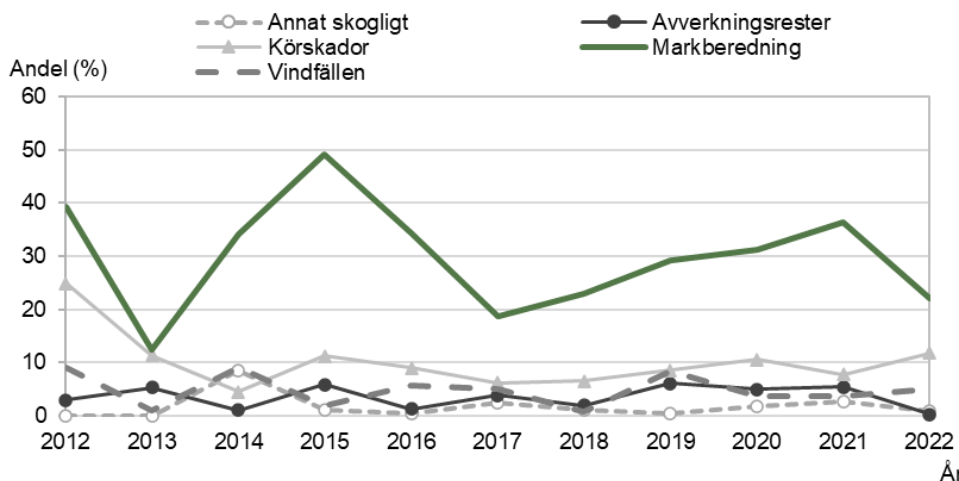
Källa: Skogsstyrelsen

Villkorsområden - hög andel skador

Villkorsområde är ett av länsstyrelsen villkorat område omkring en fornlämning. Villkoret kan vara att markberedning och plantering inte är tillåten inom området.

Andelen skador på villkorsområden är fortsatt mycket hög. Även om andelen skador sjunkit från 56 till 40 procent 2022. Markberedning står för 22 procent av skada och grov skada. Påverkan från körspår är den näst vanligaste orsaken och står för 12 procent av skadorna.

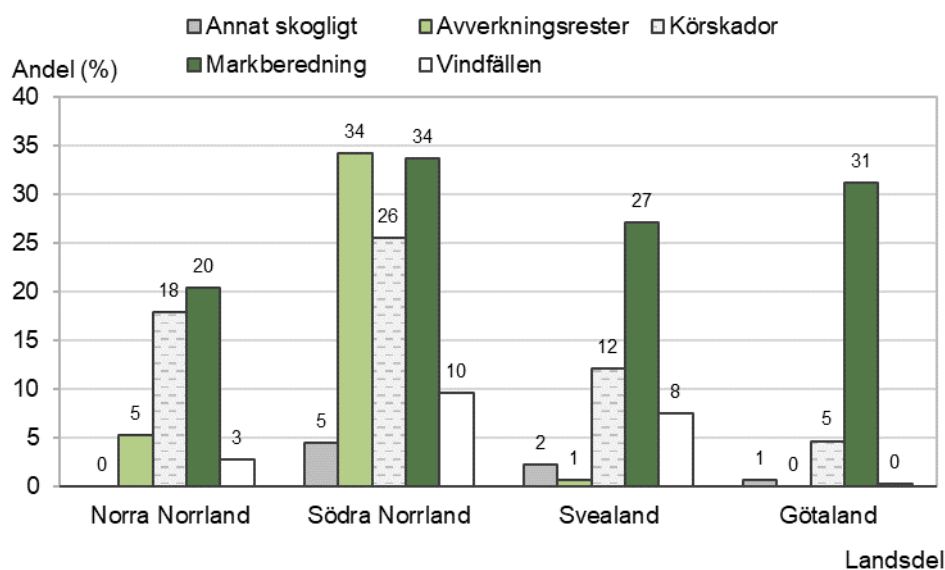
Figur 12. Andel (procent) av villkorsområden till kända fornlämningar med skada eller grov skada vid förnygringsavverkning efter skadeorsak, hela landet.

Källa: Skogsstyrelsen

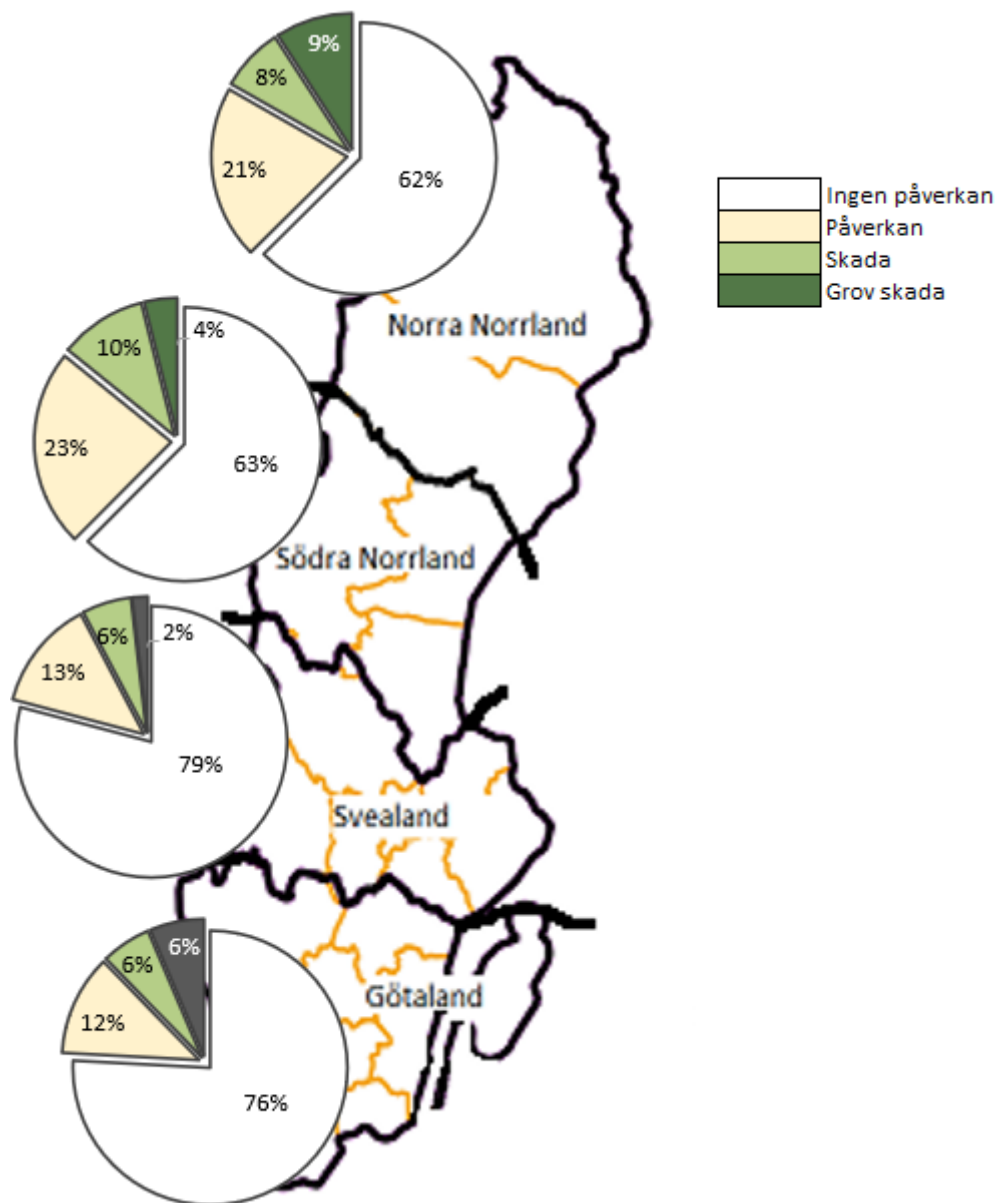
Skador på villkorsområden har sjunkit för alla landsdelar utom för Södra Norrland. Markberedningsskador för Norra Norrland ligger på 20 procent och för Södra Norrland på 34 (en kraftig ökning från 25 procent). I Svealand 27 procent och Götaland just under 31 procent. Södra Norrland har högst andel avverkningsrester på 34 procent, övriga landsdelar ligger under 6 procent. Körskador ligger för Norra Norrland på 18 procent, Södra Norrland 26 procent och Svealand på 12 procent. Den låga andelen körskador i Götaland på 3 procent kan vara en följd av tät vegetation som försvårat skadebedömningen.

Figur 13. Andel (procent) av villkorsområden till kända fornlämningar med skada eller grov skada vid förnygringsavverkning efter landsdel och skadeorsak, hela landet, treårsmedelvärden 2020-2022.

Källa: Skogsstyrelsen

Figur 14. Andel (procent) kända kulturlämningar påverkade vid föryngringsavverkning per landsdel.

Källa: Skogsstyrelsen

Så gör vi statistiken

Hänsynsuppföljning Kulturmiljö genomförs som stickprovsundersökning av avverknings-anmälningar där avverkningen är utförd och det finns en känd och registrerad kulturlämning. 500 objekt lottas ut i fem regioner (Skogsstyrelsens tidigare regionindelning), 100 objekt per region. Utlottningen fördelas lika mellan ägarkategorierna enskilda ägare och övriga ägare. I de fall antalet i någon ägarkategori, i någon region inte är tillräcklig, lottas bland de ärenden som finns. Utlottningen sker bland normal skog, fjällnära skog och ädellövskog.

Innan fältbesök noteras kända uppgifter om objektet såsom; uppgifter om kulturlämning i avverkningsanmälan, kontakt med myndighet (Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen) eller museum, finns meddelande, beslut från myndighet och/eller notering om fältbesök.

Omkring 15 inventerare i landet besöker de 500 avverkningarna. Påverkan på kulturlämningen noteras i fält. Förutom skadeorsak noteras också åtgärder som vidtagits för att märka ut kulturlämningen inför avverkning och inför återväxtåtgärder.

Definitioner och förklaringar

Kulturlämningar

Omfattar fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. I skogen kan det finnas fornlämningar som stenåldersboplatser och gravar men också andra yngre kul-turhistoriska lämningar som berättar om människans historia som till exempel kolbottnar (lämningar efter kolmila) och husgrunder.

Skadegrader:

- Ingen skada
- Ringa skada – till exempel lättare körskador, nedrisning och tryckskador
- Skada - tydlig påverkan som kan återställas till exempel djupa körskador och viss mark-beredning
- Grov skada - irreversibla skador som inte kan återställas

Påverkan från markberedning och notering om planterade kulturlämningar.

Andel påverkan från körspår, markberedning, nedrisning, vindfällda träd och notering om planterade kulturlämningar beräknas på alla inventerade föryngringsavverkningar oavsett om avverkningarna varit föremål för föryngringsåtgärder (markberedning och plantering) eller inte.

Från 2015 har vi även en tidsserie som omfattar påverkan från markberedning och notering om plantering från föryngringsavverkningar där föryngringsåtgärder, markberedning och plantering utförts vid tidpunkten för inventeringen.

Övrig påverkan såsom körspår, nedrisning och påverkan från vindfällda träd kan förekomma på alla föryngringsavverkningar.

Redovisade skadeorsaker

- Annat skogligt - påverkan från stubbrytning, dikning, fäll- och släpskador. samt grotavlägg och större grothögar
- Körspår - påverkan från skördare, skotare och markberedare
- Markberedning - påverkan från manuell eller maskinell markberedning

- Avverkningsrester - skall vara aktivt skapat, grenar och toppar från avverkade träd. Påverkan från avverkningsrester bedöms aldrig som grov skada, då skadan rent teoretiskt alltid går att åtgärda. Påverkan från grotavlägg och större grothögar redovisas under avlägg, där är det möjligt att redovisa grov skada.
- Vindfälla - träd på kulturlämning som blåst omkull efter avverkning med skador från rotvältan (rotsystemet) som följd.
- Plantering - plantor planterade på kulturlämning eller i villkorsområde.

Högst skadenivå beräknas

Då en kulturlämning kan åsamkas flera skador, exempelvis både körskador, markberedning, avverkningsrester och skador från vindfällda träd, väljer vi skadetyper med högst skadenivå vid beräkningar.

Kulturstubbar

En kulturstubbe är 1,3 meter hög ($\pm 0,5$ meter) och används som markering vid kulturlämningar.

Sedan 2015 definieras 5 olika utmärkningar i undersökningen:

- Kulturlämningen är utmärkt med en ensam kulturstubbe.
- Kulturstubbar står på kulturlämningen.
- Kulturstubbar är korrekt placerade, utanför och runt om kulturlämningen.
- Annan tydlig utmärkning (käppar, skyltar, högstubbar som använts för att markera kulturlämningen).
- Ingen utmärkning, kulturmiljön är inte utmärkt med kulturstubbar eller annat.

Villkorsområde

Ett av länsstyrelsen villkorat område inom fornlämningsområde. Villkorsområdet motsvarar den yta länsstyrelsen fattat beslut om för skydd av fornlämningen.

Landsdelar

Redovisningen görs för fyra landsdelar: Norra Norrland, Södra Norrland, Svealand samt Götaland.

Ägarklasser

- Enskilda ägare: fysisk person, dödsbon och bolag som inte är aktiebolag.
- Övriga ägare: staten, statsägda aktiebolag, övriga allmänna ägare, privatägda aktiebolag samt övriga privata ägare

Statistiken är producerad av Skogsstyrelsen som ansvarar för officiell statistik inom området.

Produktnummer: JO1406 Serie: JO – Jordbruk, skogsbruk och fiske.

Utkom den 6 december 2022

Kontakt: AnnKristin Unander

Telefon: 070-606 83 59

E-post: annkristin.unander@skogsstyrelsen.se